

Het milieu in Europa — Toestand en verkenning 2005

Samenvatting

Europese verbeteringen, lokale keuzes, mondiale effecten

Europeanen hechten belang aan hun leefmilieu — Uit Eurobarometer-peilingen blijkt dat een grote meerderheid (meer dan 70 %) wil dat beleidsmakers evenveel gewicht toekennen aan milieubeleid als aan economisch en sociaal beleid. Als individu zijn Europeanen bereid om op milieugebied in actie te komen, hoewel ze meer zouden doen wanneer ze zouden beschikken over betere informatie over keuzes op milieugebied die weinig of niets kosten. Ook zouden ze meer doen wanneer ze ervan overtuigd waren dat hun medeburgers hetzelfde deden.

Er is de afgelopen 30 jaar veel gedaan om het milieu in Europa te verbeteren. De meeste benzinesoorten bevatten geen lood meer. De chloorfluorkoolstoffen (CFK's) die de ozonlaag afbreken zijn geleidelijk uit productie genomen. De uitstoot van stikstofoxiden door het wegverkeer is teruggebracht met ca. 90 % ten opzichte van de hoeveelheid die zou zijn vrijgekomen als er geen katalysatoren waren ingevoerd. Ook de emissie van zwaveldioxide als gevolg van de productie van elektriciteit is sterk verminderd vooral door de toepassing van rookgasontzwaveling installaties.

De toename van de zuivering van huishoudelijk afvalwater maakt het mogelijk dat de Europese rivieren, meren en riviermondingen zich herstellen van vervuiling. Er is nu 18 % van het oppervlak van de Europese Unie aangewezen als beschermd natuurgebied, wat bijdraagt aan het in stand houden van ecosystemen en het behoud van de biologische diversiteit. De hoeveelheid bos neemt langzaam toe en in een aantal regio's herstellen de bossen zich sneller dan voorheen. Deze en vele andere vorderingen hebben een positieve invloed op de menselijke gezondheid en levenskwaliteit.

Een aantal belangrijke problemen wacht echter nog op een oplossing. Het meest urgent is de klimaatverandering, waarvan de gevolgen volgens velen al zichtbaar zijn in steeds vaker voorkomende extreme weersomstandigheden, gebrek aan water in bepaalde regio's en smeltend poolijs. Vanwege hun invloed op de gezondheid en op de leefomgeving moet ook prioriteit worden gegeven aan het terugdringen van de luchtvervuiling en aan de regelgeving

voor chemicaliën. Andere belangrijke prioriteiten zijn het behoud van land als productiemiddel en als reservoir van de biologische diversiteit, het verbeteren van kwaliteit en kwantiteit van zoet water, en het beschermen van de kwaliteit van de oceanen. Juist oceanen zijn essentiële ecosystemen die onmisbaar zijn voor de instandhouding van veel van de ecologische hulpbronnen en diensten waarvan wij afhankelijk zijn.

Oplossingen voor een aantal van deze problemen zijn te vinden in een toename van het gebruik van hernieuwbare energiebronnen zoals windkracht en zonne-energie, die de plaats kunnen innemen van een aantal eindige niet-hernieuwbare hulpbronnen die op dit moment in toenemende mate worden geëxploiteerd door zowel ontwikkelde als opkomende economieën.

Veel van de huidige milieuproblemen vinden hun oorsprong in de manier waarop wij in Europa onze bodem gebruiken, in onze economische structuur en in onze manier van leven. Dit zijn geen zaken die gemakkelijk te veranderen zijn. Er is vooral sprake van een verschuiving in de milieuaandacht van productie- naar consumptievraagstukken. Als we ons bewuster zouden zijn van de gevolgen voor milieu en gezondheid, zou dat een positieve invloed hebben op onze dagelijkse keuzes wat betreft inkopen, woon- en werkplaatsen en reisdoelen.

De bestedingen van huishoudens zijn tussen 1990 en 2002 in de EU-15 lidstaten met een derde toegenomen. Men verwacht dat ze tot 2030 in de EU-25 lidstaten nog eens zullen verdubbelen, waarbij sprake zal zijn van belangrijke verschillen tussen inkomensgroepen en regio's. In een steeds meer geglobaliseerde economie hebben de keuzes die consumenten maken, waar ook ter wereld, steeds meer invloed op zowel het milieu in Europa als op veel andere delen van de wereld. We moeten door intensiever onderzoek meer inzicht krijgen in de potentiële gevolgen, om zo bij te dragen aan het omkeren van een aantal huidige en toekomstige neerwaartse trends.

Met ongeveer vijf 'wereldhectare' per persoon is de 'ecologische voetafdruk' van de EU-25 lidstaten — de geschatte landoppervlakte nodig voor het produceren van de hulpmiddelen die wij consumeren en voor het absorberen van het afval dat wij genereren — ongeveer

half zo groot als die van de VS, maar nog steeds groter dan die van Japan. Het is ook tweemaal zo groot als het gemiddelde van landen als Brazilië, China of India. Het wereldwijde verbruik van natuurlijke hulpbronnen is per jaar al ongeveer 20 % hoger dan de groei. Dit wordt ook wel 'interen op het kapitaal in plaats van leven van de rente' genoemd.

Toenemende verstedelijking en het opgeven van land

Bijna driekwart van de Europese bevolking leeft in stedelijke en voorstedelijke gebieden en deze beslaan circa 10 procent van het totale grondgebied van de EU. Dit lijkt beheersbaar, maar de intensiteit en de conflicten om het meervoudig gebruik van de grond kunnen ongewenste gevolgen hebben voor waardevolle delen van Europa, vaak op grote afstand van de plaats waar het desbetreffende grondgebruik plaatsvindt.

Recent onderzoek laat zien dat tussen 1990 en 2000 nog eens meer dan 800 000 hectare natuurlijk productieve grond werd omgezet in kunstmatig oppervlak ten behoeve van woningbouw, kantoren, winkels, fabrieken en wegen, waardoor in deze periode 6 % aan de verstedelijkte oppervlakte werd toegevoegd. Dit is equivalent aan driemaal het grondgebied van Luxemburg en vertegenwoordigt een significante afname van het natuurlijk kapitaal. Een van de belangrijkste factoren in deze stedelijke expansie is de lage prijs van goede landbouwgrond in vergelijking met die van al geurbaniseerde grond.

Ook het toerisme blijft snel groeien, gestimuleerd door de lage prijzen van het luchtverkeer en door de toenemende welvaart en ouderdom van de Europese bevolking. Ook toerisme draagt bij aan het uitbreiden van stedelijke agglomeraties, vooral in de periferie van de kusten, zoals langs de sterk ontwikkelde kusten van de Middellandse Zee. Slecht geplande toeristische ontwikkeling kan de druk op gebieden die al lijden onder waterproblemen verder doen toenemen.

Naarmate de verstedelijking toeneemt, maken de verstedelijkte gebieden ook intensiever gebruik van

grond en water in aangrenzende gebieden. Deze groei heeft gevolgen voor essentiële 'diensten' die als het ware gratis door de natuur beschikbaar worden gesteld, zoals natuurlijke zuivering van grondwater in drinkwaterhoudende grondlagen, het behoud van wetlands en van de genetische diversiteit in gebieden met kleinschalige extensieve landbouw. Het kappen van bossen kan ingrijpende gevolgen hebben voor het afstromen van regenwater, zoals het veroorzaken van modderstromen en andere problemen, terwijl steeds meer land wordt blootgesteld aan de risico's van overstromingen.

De klimaatverandering is zichtbaar

Het klimaat gaat veranderen. De gemiddelde temperatuur in Europa is in de afgelopen 100 jaar met 0,95 graden Celsius gestegen en zal naar verwachting in de komende eeuw met 2–6 graden Celsius toenemen. Op sommige plaatsen zal dit gunstig zijn voor de landbouw, maar op andere plaatsen zullen ernstig watertekort en barre (en minder voorspelbare) weersomstandigheden het bedrijven van landbouw tot een riskante zaak maken.

De toename van de temperatuur van het zeewater vergroot de kans op 'algenbloei' — giftig fytoplankton, schadelijk voor zowel het leven in zee als voor de mens. Zoöplankton — aan de voet van de voedselketen — en de daarvan afhankelijke vis, die een belangrijke voedingsbron is, hebben de neiging om temperatuurtrends te volgen. Een aantal soorten is inderdaad al ongeveer duizend kilometer naar het noorden opgeschoven. Ook op het land levende dier- en plantensoorten hebben zich in beweging gezet. Voor sommige soorten is migratie helaas geen optie. Alpiene soorten die op grote hoogte leven hebben niet de mogelijkheid om verder weg te trekken.

In reactie hierop hebben de Europese ministers zich tot doel gesteld om de toename op lange termijn van de gemiddelde temperatuur op aarde te beperken tot niet meer dan 2 graden Celsius boven het pre-industriële niveau. Verder hebben ze aangegeven dat het, om deze doelstelling te halen, wellicht nodig is om de CO₂ concentratie ruim onder de 550 ppm te stabiliseren. Hiervoor moeten de emissies van broeikasgassen in de

ontwikkelde landen in 2050 met 60–80 % zijn verminderd ten opzichte van het niveau van 1990. Op korte termijn ligt de EU in grote lijnen op schema om zijn Kyoto-doelstellingen te halen. Dit is te danken aan het EU-stelsel voor handel in emissierechten en aan andere maatregelen, waaronder het Europese programma voor klimaatverandering. Het doel voor 2020 (halverwege de periode) – een beperking van de emissies van broeikasgassen met 15 tot 30 % ten opzichte van het niveau van 1990 – zal moeilijker te halen zijn.

Scenario-onderzoek van het EMA concludeert dat de sleutel tot een economie met een lage koolstofemissie vooral is te vinden in drie maatregelen: beperking van het energieverbruik, toename van het aandeel hernieuwbare energie en verbetering van het rendement van energie bij het opwekken en gebruiken ervan, vooral door verdere maatregelen om energie te besparen. Het gebruik van hernieuwbare bronnen voor de energieopwekking neemt geleidelijk toe, terwijl de mogelijkheid om het aandeel van kernenergie te vergroten in de meeste landen een open – en fel bediscussieerd – vraagstuk blijft.

Langzame vooruitgang op het gebied van sturing van de vraag naar energie

Sinds 2000 zijn de verbetering van het rendement van de energieopwekking en de afname van de vraag naar energie van de industrie tenietgedaan door toename van het energieverbruik van consumenten en de dienstensector. In steeds meer huishoudens worden steeds meer elektrische apparaten gebruikt. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat de elektrische apparatuur die permanent stand-by staat, nu goed is voor 3–13 % van het energieverbruik van huishoudens.

Naar verwachting zal de vraag naar energie in Europa in de periode tot 2030 met ongeveer 20 % toenemen, een veel lager percentage dan de verwachte toename van het BNP, maar wel in de verkeerde richting, gezien wat nodig is om de klimaatverandering te bestrijden. Effectieve maatregelen om efficiënt energiegebruik te bevorderen blijven ongebruikt. Efficiëntere gecombineerde warmte- en elektriciteitscentrales kunnen bijdragen aan een doelmatiger

energievoorziening. Opvang en opslag van koolstof kan dienen als overgangstechnologie. Maatregelen ter verhoging van de efficiëntie van gebouwen, voertuigen en consumentenproducten, gestimuleerd door marktinstrumenten en wetgeving, kunnen helpen om de vraag te beperken.

Op de middellange termijn kunnen verdere investeringen in hernieuwbare energie, in efficiënte energie en in waterstof als energiedrager helpen om de afhankelijkheid van Europa van fossiele brandstoffen te verminderen. Dit laatste zou met name goed zijn voor de transportsector, nu het meest verantwoordelijk voor de snelle toename in Europa van de vraag naar energie en van de CO₂-emissies. Het is verontrustend dat deze trend nog wel enige decennia zal voortduren. Zo zal naar verwachting het aandeel van luchtverkeer in het totale vervoer in de periode van 2000 tot 2030 verdubbelen.

De EU heeft betrokken leiderschap getoond door ambitieuze doelstellingen en streefcijfers vast te leggen voor het beperken van broeikasgassen. Men erkent dat de risico's van niets doen te groot zijn. Het overschakelen op energiebronnen met een laag koolstofgehalte, zoals voorgesteld in de EMA-scenario's, zal leiden tot een hogere energierekening voor de consument. Niets doen kost echter ook geld, zoals blijkt uit een aantal onderzoeken op dit gebied. Een ervan stelt dat de 'sociale kosten van koolstof' – de kosten voor de wereldmaatschappij van elke ton koolstof die in de atmosfeer wordt gebracht – ongeveer 60 EUR per ton bedragen. Andere onderzoeken komen uit op nog veel hogere kosten. De verschillende schattingen zijn afhankelijk van de manier waarop aan de langetermijengevolgen voor klimaat, landbouw, luchtkwaliteit, epidemieën, watervoorziening en ziekten een waarde in geld wordt toegekend.

Deze kosten kunnen we in een ruimer perspectief zien als we ons realiseren dat in de EU-25 lidstaten de emissies van broeikasgassen variëren van 5 ton tot 25 ton koolstof per persoon, afhankelijk van het land waar men woont (equivalent aan 300 tot 1 500 EUR per persoon aan maatschappelijke kosten). Ten opzichte van de geschatte extra kosten van 45 EUR per persoon in 2030 voor een economie met een laag koolstofverbruik is het laatste aanzienlijk goedkoper.

Onze gezondheid is verbeterd, maar de blootstelling aan verontreinigende stoffen blijft

Europa heeft vooruitgang geboekt bij het beperken van veel vormen van luchtverontreiniging. In het bijzonder smog is in veel gebieden verdwenen en de hoeveelheid zure regen is afgenomen. Maar vooral hoge concentraties fijn stof en ozon op leefniveau veroorzaken nog steeds gezondheidsproblemen in en rondom veel steden. Ozon op leefniveau is ook schadelijk voor de gezondheid van ecosystemen en voor gewassen in grote delen van het Europese platteland.

Ondanks beperking van de emissies blijven de concentraties van deze verontreinigende stoffen hoog, vaak hoger dan de bestaande streefwaarden. Blootstelling aan deze concentraties leidt tot een kortere verwachte levensduur, veroorzaakt voortijdig overlijden en algemene aantasting van de gezondheid. Het toenemende transport, 30 % voor vracht en 20 % voor personen in de afgelopen 10 jaar, heeft ertoe geleid dat de significante technologische verbeteringen niet hebben geresulteerd in een grote daling van emissies.

Als gevolg van met luchtvervuiling samenhangende ziekten gaan in Europa 200 miljoen werkdagen per jaar verloren. De OESO schat zelfs dat 6,4 % van de sterfte en verminderde gezondheid van jonge kinderen in Europa wordt veroorzaakt door vervuiling buitenshuis. Dit cijfer is onevenredig veel hoger in de nieuwe EU lidstaten. Onderzoek dat ten grondslag ligt aan de thematische strategie voor luchtverontreiniging, gepubliceerd in september 2005, laat zien dat de gezondheid van de mens en de ecosystemen aanzienlijke gevolgen zullen blijven ondervinden, ook al wordt de bestaande wetgeving volledig geïmplementeerd.

Verbeteringen op het gebied van vervoerstechnologie, van hybride tot met waterstof aangedreven voertuigen, dragen alle bij aan het beperken van de mate waarin wij worden blootgesteld. Dit geldt ook voor de stadsplanning, die in veel verstedelijkte gebieden geïntegreerde vervoerssystemen moet aanbieden als echte alternatieven voor vervoer per auto.

De burgers van Europa worden ook blootgesteld aan een steeds groter wordende cocktail van chemische

verontreinigende stoffen die ontstaan bij de productie van voedingsmiddelen en moderne consumptieartikelen, waaronder meubelen, kleding en huishoudelijke artikelen. Er zijn steeds meer aanwijzingen voor verbanden tussen chemicaliën en de toename van kanker van geslachtsorganen (testikel-, prostaat- en borstkanker) en

van leukemie bij kinderen. Sterke bewijzen ontbreken nog, maar de alomtegenwoordige aanwezigheid van chemische sporen in menselijke bloedmonsters en in het milieu is een duidelijke reden tot zorg. Minder gebruik van gevaarlijke chemicaliën in de landbouw en kleinere hoeveelheden in consumptieproducten zouden ertoe bijdragen om de nog grotendeels onbekende gevolgen van deze chemische mengsels te beperken.

Het voorkomen van vervuiling loont

In Europa heeft men zich grote inspanningen getroost om het afvalwater te zuiveren en om de lozing van watervervuilende afvalstoffen door de industrie te beperken. Er is echter nog een weg af te leggen voordat de richtlijn betreffende de zuivering van stedelijk afvalwater volledig zal zijn geïmplementeerd. Tot nu toe is vooruitgang geboekt door grote investeringen en geavanceerde behandelmethoden.

Toekomstige trends laten zien dat vooral in de 10 nieuwe Europese lidstaten (EU-10) verdere beperking van vervuiling door afvalwater mogelijk is, vanaf 2007 gesteund door de Europese structuur- en cohesiefondsen. Uit het in de afgelopen 20 jaar gevoerde beleid op het gebied van de zuivering van afvalwater blijkt dat investeringen in zuiveringscapaciteit, gecombineerd met realistische economische prikkels om vervuiling bij de bron te beperken, het meest kosteneffectief zijn om dit type vervuiling te verminderen.

De Europese Unie heeft, door maatregelen zoals de nitraatrichtlijn, geprobeerd om de verontreiniging door de agrarische sector te verminderen. Tegelijkertijd blijft de drinkwaterindustrie investeren om de kwaliteit van het drinkwater op peil te houden. Het gebruik van organische en minerale meststoffen en pesticiden blijft door uitspoeling leiden tot vervuiling van de rivieren en het grondwater in Europa. Men verwacht dat het gebruik van deze chemicaliën in de EU-15 zal afnemen, terwijl het gebruik van minerale meststoffen in de EU-10 in 2020 met 35 % zal zijn toegenomen door verdere intensivering van de landbouw.

Veel gebieden in Europa zullen nog lang te kampen

hebben met problemen op het gebied van de grondwaterkwaliteit, omdat het decennia kan duren voordat verontreinigende stoffen die in de bodem terecht zijn gekomen, onze rivieren, meren en waterbekkens hebben bereikt. Preventie door veranderingen in de agrarische praktijk is kosteneffectiever dan zuivering, vooral op de lange termijn gezien.

Uitputting van onze natuurlijke hulpbronnen

De toestand van de visvoorraden in de wereld illustreert de gevaren van overmatig gebruik van natuurlijke hulpbronnen en het aantasten van de functies van ecosystemen. Vis is de laatste belangrijke bron van niet door de mens geproduceerd voedsel. De Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) schat dat 75 % van de visvoorraad in de wereld lijdt onder overbevissing en roofdieren die zich in de top van de voedselketen bevinden zoals tonijn en haai worden steeds zeldzamer.

Doordat veel visbestanden in Europa sterk zijn uitgedund, heeft de Europese vissersvloot zijn werkgebied verder verplaatst, gesteund door bilaterale overeenkomsten en subsidies. Deze vloten hebben een rol gespeeld in het 'leegvissen van de voedselketen' doordat ze significante hoeveelheden van soorten hoger in de voedselketen hebben weggevangen. Hierdoor zijn veel commercieel belangrijke soorten in gevaar gebracht en wordt de structuur van het ecosysteem bedreigd.

Op het land zal de aanwijzing van 18 % van het grondgebied van Europa als beschermd gebied in het kader van het Natura 2000-netwerk bijdragen aan het veilig stellen van de gezondheid en de diversiteit van de ecosystemen. Desondanks ondergaan de landschappen van Europa, die een essentieel deel vormen van ons cultureel erfgoed en het onmisbare domein van de biologische diversiteit, ingrijpende en potentieel onomkeerbare veranderingen. Deze veranderingen hebben gevolgen voor zowel de soorten als voor het functioneren van ecosystemen.

De grootste achteruitgang van leefgebieden en

ecosystemen op het Europese continent voor de biologische diversiteit vond in de jaren negentig plaats in gebieden met heide, struikgewas en toendra en in vochtige moerasgronden, vennen en vennen. Veel van de resterende waterrijke natuurgebieden zijn verloren gegaan door kustontwikkeling, stuwmeren en ontwikkeling van rivieren. En hoewel een groter deel van Europa door bos wordt bedekt dan voorheen, is het aandeel hierin van de bossen waar intensieve bosbouw wordt bedreven toegenomen.

Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor individuele soorten. Ondanks beschermende maatregelen in het kader van de Europese strategie om de essentiële natuurlijke leefgebieden te behouden, wordt een groot aantal soorten nog steeds bedreigd, waaronder 42 % van de inheemse zoogdieren, 15 % van de vogels, 45 % van de vlinders, 30 % van de amfibieën, 45 % van de reptielen en 52 % van de zoetwatervissen.

De Europese bodem kent een unieke variatie met verspreid over het continent meer dan 300 belangrijke grondsoorten. Een verloren gegane bodemlaag kan uiteindelijk door natuurlijke processen worden vervangen, maar het kan wel 50 jaar duren om een paar centimeter nieuwe aarde te ontwikkelen. Daarom moet aarde als een niet-hernieuwbare grondstof worden beschouwd. De bodem wordt op veel manieren bedreigd — erosie, afsluiting, vervuiling, verzilting. Deze processen blijken tot nog toe moeilijk te stoppen en zullen naar verwachting een probleem blijven zolang verwachte ontwikkelingen in Europa op het gebied van verstedelijking, intensieve landbouw en industrialisatie/deindustrialisatie voortgaan.

Overall op het continent blijft de vraag naar water toenemen, vooral in de huishoudens. Men verwacht dat het huishoudelijk gebruik van water in de nieuwe lidstaten in het komende decennium met 70 % zal stijgen. Ook wordt steeds meer water gebruikt voor irrigatie van voedselgewassen, juist in Zuid-Europa waar zich al tekenen van watertekorten voordoen. Door de klimaatverandering zal dit probleem naar verwachting nog groter en intensiever worden. De beschikbaarheid op de lange termijn van voldoende, betrouwbaar en schoon water wordt nog belangrijker in samenhang met toekomstige ruimtelijke ordeningsplannen, met name rond de Middellandse Zee.

In het afgelopen decennium is Europa erin geslaagd om economische groei relatief gezien los te koppelen van het verbruik van materialen en energie. Absoluut gezien is het verbruik van natuurlijke hulpbronnen echter stabiel gebleven. De verschillende EU lidstaten vertonen grote verschillen als het gaat om grondstoffenverbruik, variërend van ca. 11 kg/EUR van het BNP tot minder dan 1 kg/EUR. Deze verschillen zijn deels te verklaren door de verhouding tussen industrie en diensten in de economische activiteit. Toch is de productiviteit op het gebied van hulpbronnen en energie in West-Europa gemiddeld vier maal zo hoog als in de nieuwe EU lidstaten. Dit biedt grote kansen om, met betrekking tot de productiviteit van hulpbronnen, door middel van overdracht van technologie en andere maatregelen meer evenwicht te brengen in de verhouding tussen de EU-15 en de EU-10.

Integratie, innovatie en markthervorming

De succesvolle Europese milieupolitiek van de afgelopen 30 jaar heeft zich voornamelijk geconcentreerd op duidelijk zichtbare probleempunten. Deze problemen zijn vooral aangepakt door regelgeving en technologische vernieuwingen. Het gaat er nu om langetermijnbeleid te ontwikkelen en te implementeren voor de sectoren van de economie die het meest bijdragen aan diffuse verontreiniging.

Voordat significante vooruitgang zichtbaar zal zijn, zijn waarschijnlijk meerdere decennia nodig van samenhangende, op de lange termijn gerichte, maar flexibele maatregelen die de brede steun van de burgers genieten. Dit betekent dat voorlichting aan het publiek en bewustmakingscampagnes van steeds groter belang worden om effectief beleid mogelijk te maken.

Verder zijn effectieve maatregelen nodig om gedragsveranderingen bij de Europese consumenten te stimuleren en om met name in de sectoren transport, energie en landbouw de aandacht te richten op activiteiten die minder schadelijk zijn voor het milieu. Institutionele hervormingen en financiële planning voor de lange termijn die eco-efficiënt gedrag stimuleren, kunnen

bijdragen aan het promoten van dergelijke activiteiten. Ze kunnen worden aangevuld met het inzetten van marktinstrumenten. Zo kan bijvoorbeeld het overstappen van milieuschadelijke subsidies op het stimuleren van de ontwikkeling en het gebruik van eco-innovaties in fabrieken, energietransport en landbouw, een aanzienlijke bijdrage leveren aan de overgang naar meer duurzame economische activiteiten.

Veel Europees beleid omvat al milieudoelstellingen en er worden aanzienlijke budgetten ingezet voor het stimuleren van activiteiten en gedrag in lijn met de milieudoelstellingen, o.a. in het kader van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek. Toch zou Europa, gezien de hoeveelheid veranderingen als gevolg van het grondgebruik, voordeel hebben van meer samenwerking tussen de verschillende sectoren om zo een evenwichtige territoriale cohesie te bereiken, bijvoorbeeld tussen regionale stads- en vervoersplanning en het gebruik van Europese structuur- en cohesiefondsen.

De transportsector is een goede testcase als het gaat om het aanschouwelijk maken van de voordelen van een meer geïntegreerde benadering. In deze sector zien we talloze onderling verbonden krachten en bewegingen die van invloed zijn op het milieu. Enerzijds is de sector erin geslaagd om tot aanzienlijke beperkingen te komen van de emissies van luchtverontreinigende stoffen, zoals stoffen die leiden tot de vorming van ozon en verzurende stoffen. Anderzijds blijft echter de emissie van broeikasgassen toenemen omdat de vervoersvraag (vracht en personen) groter is dan de verbeteringen op het gebied van emissies als gevolg van technologische verbeteringen en strengere regelgeving.

Net als de stedelijke ontwikkeling heeft de transportinfrastructuur een drievoudig effect op de grond. Het draagt overal in de Europese Unie bij aan het beslag op goede landbouwgrond, aan het steeds meer afsluiten van de bodem en aan de versnippering van leefgebieden. Bovendien wordt een aanzienlijk deel van de bevolking blootgesteld aan hoge geluidsniveaus.

Onze toegenomen honger naar mobiliteit over de weg en in de lucht heeft het vervoersvraagstuk bovenaan de milieu-/duurzaamheidsagenda geplaatst en van het niveau

van de stad naar wereldniveau getild. Dit weerspiegelt de veelheid van problemen op dit gebied, van lokale vraagstukken (stadsplanning en -ontwikkeling) tot globale vraagstukken (broeikasgassen en klimaatverandering).

Geïntegreerde activiteiten met een lange looptijd hebben aanzienlijke vooruitgang gebracht. De accijns op benzine illustreert de effectiviteit van het over een lange periode verschuiven van economische prikkels via marktinstrumenten. Amerikaanse en Europese voertuigen zijn in principe gebaseerd op dezelfde technologie. Toch hebben de Europese brandstofaccijnzen van ca. 50 % veranderingen in het consumentengedrag gestimuleerd. Samen met politieke druk om technologie toe te passen, hebben deze factoren de afgelopen decennia nieuwe Europese auto's bijna tweemaal zo brandstofefficiënt gemaakt als hun tegenhangers in Amerika, waar de brandstofaccijns veel lager is. Onderzoek wijst erop dat er aanzienlijke besparingen in energie-intensiteit mogelijk zijn door een soortgelijke aanpak van de energieprijzen.

Wat we kunnen doen

Belastinghervormingen kunnen bijdragen aan een duurzamer en gezonder milieu. Ook een geleidelijke verschuiving van het belasten van 'goede middelen', zoals investeringen en werk, naar het belasten van 'slechte middelen' zoals vervuiling en inefficiënt gebruik, zou bijdragen aan het internaliseren van milieukosten in de prijzen van diensten en producten. Dit zou vervolgens uitmonden in meer realistische marktprijssignalen.

Beleidsmakers zouden ook flankerende maatregelen kunnen nemen om te voorkomen dat milieubelastingen de sociale ongelijkheid bevorderen. Arme burgers spenderen in het algemeen een groter deel van hun inkomen aan basisbehoeften zoals voedsel, water en energie. Uit onderzoek is gebleken dat belastingen op elektriciteit vooral drukken op de armen, terwijl belastingen op vervoer relatief mild zijn voor de armen die minder toegang hebben tot privé-vervoer. Belastingen op vervuiling zijn in het algemeen neutraal in hun effecten voor de verschillende sociale groepen.

Beleid dat consumptie meer belast dan werk kan ook een bredere en groeiende bron van belastinginkomsten worden als antwoord op de afname van de beroepsbevolking en de toenemende vergrijzing.

De zeven thematische strategieën die in het kader van het zesde milieuactieprogramma zijn ontwikkeld, samen met maatregelen om de sectoren te integreren en de strategie van de Europese Unie voor een duurzame ontwikkeling, stimuleren alle planning voor de lange termijn.

Samenhangende langetermijnpolitiek kan behulpzaam zijn bij het herstructureren van prikkels van financiële instrumenten, marktprijzen en belastingen die nodig zijn om de toenemende en steeds duidelijker kosten van het gebruik van de natuurlijke hulpbronnen van onze planeet terug te brengen. De hieruit resulterende voordelen op het gebied van eco-efficiëntie kunnen tevens bijdragen aan verbetering van het concurrentievermogen van de Europese economie. Ook verbetering van de productiviteit op het gebied van energie en hulpbronnen in Europa kan een gedeeltelijke compensatie vormen voor de concurrentievoordelen van opkomende economieën in Azië en Zuid-Amerika.

Er zijn echter aanzienlijke obstakels te overwinnen op weg naar effectieve en efficiënte invoering van maatregelen, op alle bestuurlijke niveaus in de Europese Unie. EMA-onderzoek duidt erop dat de institutionele opzet even belangrijk kan zijn als de opzet van de maatregelen zelf.

De steun van het publiek voor de milieuwinst die de afgelopen decennia is geboekt, komt tot uiting in de uitkomsten van de Eurobarometer 2005-peiling, die ook aangeeft dat Europese burgers bereid zijn tot meer. Dit rapport laat zien dat er echt meer moet worden gedaan, zowel door regeringen als door burgers, om de economische ontwikkeling in evenwicht te brengen met de draagkracht van onze aarde.

Europa bevindt zich in een goede positie om hier voorop te gaan door een intelligentere, schonere, meer concurrerende en veiliger Europese samenleving te creëren. Een dergelijke ontwikkeling zou verbeteringen op het gebied van eco-efficiëntie en gelijkheid bevorderen die uiteindelijk de levenskwaliteit van Europa veilig kunnen stellen.